

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРИРОДНІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗБАЛАНСОВАНОГО
КОРИСТУВАННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи Geo1-M20
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Географія
Яловська Юлія Михайлівна

Керівник:

Касіяник І.П., кандидат географічних наук,
доцент

Рецензент:

Лісовський А.С., кандидат географічних наук,
старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

Зміст

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ	8
1.1. Зміст та компонентний склад природного туристично-рекреаційного потенціалу регіону	8
1.2. Інфраструктурна складова туристично-рекреаційного ресурсів	10
1.3. Методи оцінювання окремих елементів туристично-рекреаційних ресурсів.....	13
1.4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	23
2.1. Загальна характеристика природно-ресурсного потенціалу	23
2.2. Кліматичні ресурси області та їх вплив на розвиток рекреації і туризму	24
2.3. Геолого-геоморфологічні рекреаційні ресурси.....	26
2.4. Водні рекреаційні ресурси	31
2.5. Бальнеологічні рекреаційні ресурси	33
2.6. Біотичні рекреаційні ресурси.....	35
2.7. Ландшафтні рекреаційні ресурси	38
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ХМЕЛЬНИЧЧИНОЮ.....	41
3.1. Пішохідні маршрути	41
3.2. Водні маршрути.....	49
3.3. Спелеомаршрути	51
3.4. Веломаршрути	53
3.5. Екомаршрути	55
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	58
4.1. Аналіз готельного-ресторанного господарства Хмельницької області	58
4.2. Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів	63
РОЗДІЛ 5. ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА ШЛЯХИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В МЕЖАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	66

5.1. Визначення екологічного стану та охорони довкілля території регіону .	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	82
Додаток А. Картохема пішого маршруту №1	82
Додаток Б. Картохема пішого маршруту №2	83
Додаток В. Картохема пішого маршруту №3	84
Додаток Г. Картохема пішого маршруту №4	85
Додаток Д. Картохема водного маршруту №1	86

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

РТС – рекреаційно-туристична сфера;

ТРРТ – туристично-рекреаційні ресурси території;

ЕТ – ефективна температура;

ПЗФ – природно-заповідний фонд;

ПТК – природно-територіальний комплекс;

РЛР – рекреаційні ландшафтні ресурси;

РГ – ресторане господарство;

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В теперішній час, у нашій державі особливо спостерігається зростання значення регіональної туристичної політики. Хмельницька область є одним із регіонів перспективного розвитку туризму в нашій країні. Це пояснюється значними особливостями її географічного розташування, сприятливим кліматом, багатством природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу. Основними завданнями розвитку туризму на Хмельниччині є формування туристично-рекреаційного комплексу, який задовольняв би потреби населення в санаторно-курортному лікуванні, відпочинку і туризмі.

На національному рівні туризм розглядається як сфера діяльності, яка створює економічне підґрунтя для підтримки ділової активності через розвиток торгівлі, інших бізнесових сфер діяльності, що причетні до виготовлення туристичного продукту.

Для підвищення ролі туризму необхідно посилити її маркетингову компоненту за допомогою таких заходів, як: визначення найпривабливіших туристично-рекреаційних пропозицій для туристів шляхом проведення маркетингового дослідження туристичного ринку; проведення регіональних ярмарок, конференцій, семінарів, презентацій, присвячених проблемам розвитку туристичного бізнесу; розробка нових туристичних маршрутів міжнародного значення з урахуванням наявних природних ресурсів області та інтересів туристів; представлення нових турів на міжнародних туристичних виставках і подання комерційних пропозицій провідним туроператорам; створення регіональної інформаційної інфраструктури туристичного бізнесу (включаючи веб-сайт та електронні інформаційні довідники), а також створення або відновлення технічних, інформаційних і сервісних умов на рівні міжнародних стандартів; активне застосування засобів PR для створення привабливого іміджу області.

Для формування позитивного сприйняття Хмельниччини як привабливого туристичного регіону потрібні значні маркетингові зусилля, які необхідно спрямувати на вдосконалення системи інформаційного забезпечення, поглиблення маркетингових досліджень у сфері туризму, стимулювання розвитку інфраструктури туризму шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для реконструкції, будівництва туроб'єктів, туристичного регіону органами влади та представниками бізнесу.

Мета дослідження: полягає у дослідженні і розкритті особливостей природно-рекреаційних ресурсів Хмельниччини та пошуку шляхів їх збалансованого користування.

Для досягнення даної мети необхідно було вирішити наступні **основні завдання:**

- зібрати та проаналізувати літературні джерела з проблематики дослідження;
- ознайомитися із методами дослідження;
- дати загальну фізико – географічну характеристику регіону;
- проаналізувати різні види природних туристичних ресурсів;
- скласти власні маршрути для ознайомлення з об'єктами природних туристичних ресурсів.
- дати аналіз рівня розвитку туристичної інфраструктури регіону;
- визначити проблеми довкілля Хмельниччини та дослідити оптимізацію збалансованого природокористування.

Об'єктом дослідження є: потенціал природних туристично-рекреаційних ресурсів Хмельницької області.

Предметом дослідження є: закономірності поширення різних видів природних ресурсів регіону, окремі туристичні об'єкти, і їх територіальна диференціація.

Методи дослідження. На всіх етапах написання роботи застосовувалися універсальні методи. Метод дедукції дозволив визначити предмет дослідження, щодо методу індукції, то його використано у висновках, в яких були

сформульовані недоліки розвитку туризму на підставі узагальнення конкретних проблем галузі в Хмельницькій області, методи аналізу та синтезу, статистичного оцінювання, порівняння, графічний метод, прості методи прогнозування.

Практичне значення одержаних результатів Отримані результати дослідження можна використовувати як складову моніторингу Хмельницької області і її природного туристично-рекреаційного потенціалу для комплексної оцінки унікальності туристичних ресурсів серед інших регіонів України. Важливим є і те, що у магістерській роботі обґрунтовано напрями підвищення рівня використання туристично-рекреаційного потенціалу Хмельниччини з урахуванням необхідності збереження природно-рекреаційних туристичних ресурсів задля покращення діяльності туристичних фірм.

Апробація результатів дослідження. Під час студентської науково-практичної конференції з географії на загальний огляд було представлено статтю на тему: «Природні туристично-рекреаційні ресурси Хмельницької області та шляхи їх збалансованого користування».

Публікації. До друку було подано статтю «Природні туристично-рекреаційні ресурси Хмельницької області та шляхи їх збалансованого користування»

Структура і обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Нараховує 82 сторінки машинописного тексту, список літератури складається з 65 найменувань.

ВИСНОВКИ

Отже, у магістерській роботі можна проаналізувати, що Хмельниччина має велику кількість природних рекреаційних ресурсів. Рівень використання природних ресурсів незначний, що робить сферу рекреаційного природокористування досить перспективною.

Відносно невисока концентрація промисловості, порівняно сприятлива екологічна ситуація також створює необхідні передумови для активізації розвитку туризму. Крім того, вигідне економіко-географічне розташування регіону, цікавий із точки зору історичного генезису статус регіону, що певним чином обумовив унікальну ментальність мешканців Хмельниччини, теж відіграють не останню роль у розвитку туристичного-рекреаційного потенціалу регіону.

Основний туристичний потенціал регіону охоплює мальовничу природу на прикладі р. Дністер, національний природний парк «Подільські Товтри», ліси та озера на півночі області, мінеральні води Нафтуса, Миргородського типу, хлоридні та радонові води, архітектурну спадщину м. Кам'янець-Подільський, селище Меджибіж, с. Самчики і санаторії. На території регіону функціонує 269 природоохоронних зон і об'єктів: 39 заказників включаючи 15 державного значення, 198 пам'яток природи, ботанічний сад у м. Кам'янець-Подільський, сім природних заповідників, 24 парки, яким присвоєно статус пам'яток природи-паркового мистецтва включаючи 8 державного значення.

Територію області можна використовувати з туристсько-рекреаційною метою протягом всього року. Основні можливі види рекреаційної діяльності: пішохідний, водний, велосипедний, спелео-туризм, автомобільний і кінний, лижний, пізнавально-культурний туризм; загальнооздоровчий відпочинок, дельта-парапланеризм, мандрівки на повітряних кулях, любительські промисли; кліматичне і бальнеологічне лікування.

Рекреаційна сфера повинна бути визнана в Хмельницькій області як одна із пріоритетних. Існує необхідність глибоких маркетингових досліджень, які

лягли б в основу вироблення локальних стратегій розвитку рекреаційного природокористування, враховуючи потреби рекреантів.

До того ж Багатство і унікальність природно-рекреаційних ресурсів створює передумови для розвитку рекреаційного господарства, економіки за рахунок їх ефективного використання, дає підстави сподіватися, що на території області рекреація згодом переросте у потужну індустрію відпочинку, фізичного й духовного оздоровлення, глибокого національного самоусвідомлення і самоствердження, екологічної освіти і виховання рекреантів.

Необхідно впровадження напрямів реалізації комплексного природокористування шляхом посилення ресурсної компоненти у стратегіях, проектах та програмах соціально-економічного розвитку і створення спеціальних інституцій, що беруть на себе функцію організаційно-економічного забезпечення регулювання природокористування з метою вдосконалення організаційно-економічного механізму, впровадження інноваційних підходів та проведення діагностичних і моніторингових досліджень.

Таким чином, одним із найбільш прийнятних шляхів розв'язання протиріч між економічним зростанням і збереженням стану навколишнього середовища слід уважати орієнтацію на інноваційний екологічно збалансований розвиток ринку шляхом переходу на нові принципи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс): Навчальний посібник. - Кам'янець-Подільський: "Думка", 2010. - 152 с.
2. Баженова С.Е. Сучасний стан туристичної галузі в Хмельницькій області / С. Е. Баженова // Вісн. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Економічні науки. – 2013. – Вип. 8. – С. 314-315.
3. . Безпека життєдіяльності. Лабораторно-практичні заняття: Навч. посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів /За ред. С.П.Величка. - Кіровоград: КДПУ ім. В Винниченка, 2004. - 140 с.
4. Безуглий І.В. Інноваційна основа формування національних готельних мереж України / І.В. Безуглий // Економіка та управління національним господарством. – 2018. – Випуск 22. – С. 136–141.
5. Бейдик О.О. Рекреаційна Географія: навч.-метод. Комплекс дисципліни/ О.О Бейдик. – К.:Обрії, 2007. – 96 с.
6. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : Київський університет, 2001. 395 с.
7. Білецька Г. А. Рекреаційні ландшафтні ресурси Хмельницької області / Г. А. Білецька // Науковий вісник НЛТУ України. – Л., 2008. – Вип. 18. – С. 81-85.
8. Білецька Г. А. Рекреаційні ресурси мінеральних вод Хмельницької області / Г. А. Білецька // Довкілля та здоров'я. – 2008. – № 4. – С. 28-31.
9. Білецька Г.А. Соціально-економічні та екологічні аспекти розвитку рекреаційного господарства у Хмельницькій області // Вісник ХНУ. - № 1. - 2010. - С. 219-221.
10. Борисова О.В. Інноваційна політика у ресторанному господарстві: тенденції розвитку, напрями та оцінка ефективності / О.В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : збірник наук. праць ХДУХТ. – Харків, 2010. – С. 607–614.

11. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів / М. Борушак. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2006. – 288 с.
12. Бунтова Н.В. Стратегічні орієнтири розвитку готельного бізнесу в Україні / Н.В. Бунтова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2559>.
13. Бутенко О.П. Аналіз ринку ресторанного господарства України та перспективи його розвитку / О.П. Бутенко, І.В. Дядюшкіна // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 73–81.
14. Вартанова, О. Стратегічне позиціонування підприємства на засадах компетентнісного підходу/ О. Вартанова, С. Рекіянов // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.–2015. – Вип. 39. Т. 2. – С. 60–65.
15. Вірченко П. Класифікація туристсько-рекреаційного потенціалу територій локального рівня та проблеми його залучення до господарської. *Часопис соціально-економічної географії ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2013. Вип. 13(2). С. 120–125.
16. Галасюк К.А. Популяризація підприємств ресторанного господарства у мережі Інтернет: матеріали XXXIII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. Переяслав-Хмельницький, ДПУ ім. Сковороди. 2017. С. 7-9.
17. Гірняк Л.І., Глагола В.А. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні. Економіка та управління підприємствами. 2018. №16. С. 71-76.
18. Головне управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm> – (дата звернення: 10.10.17).
19. Гуменюк О.В. Розвиток туризму в Хмельницькій області як складова характеристика міжнародного бізнесу регіону / О.В. Гуменюк // Актуальні

проблеми розвитку рекреаційного бізнесу в Україні та підвищення його конкурентоспроможності. – 2014. – С. 27.

20. Давидова О.А. Сучасний стан та перспективи розвитку готельного господарства України // Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 2, Т. 2. С. 257-260.

21. Драпушко Р. Туристичний потенціал України: стан, проблеми та перспективи розвитку / Р. Драпушко. – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. – 152 с.

22. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. В. Дутчак. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 128 с.

23. Жупаненко А.В. Державне регулювання неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери : автореф. дис. ... кандидата економічних наук : 08.00.03 / Жупаненко Анастасія Валеріївна. — Чергінігів, 2015. — 220 с.

24. Жупаненко А.В. Економічний розвиток неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери / Жупаненко А.В., Семенов В.Ф. // Науковий вісник Херсонського університету. Серія «Економічні науки», Херсон. — 2014. — № 9-1. — С. 65-68.

25. Журба І. Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування в регіоні (на прикладі Хмельницької області): Автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / І. Є. Журба; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2002. – 17 с. – укр.

26. Захарченко В.І. Використання кластерного підходу при формуванні промислової політики / В.І. Захарченко // Національний вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 6. – С. 35 – 39.

27. Ковтуник І.І. Орографічні (ресурси рельєфу) рекреаційні ресурси Хмельниччини / Історико-культурні, географічні та економічні аспекти розвитку туризму на Хмельниччині: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С. Е. Баженова (наук. ред.)]. – Кам'янець-Подільський: в-во

- Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 2017. – 168 с.
28. Ковтуник І.І. Рекреаційні ресурси Хмельниччини / Хмельниччина туристична: історикокультурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. – Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. – 192 с.
29. Костюк О.М. Туристичні ресурси і розробка туру Хмельницькою областю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourismbook.com/books/book-42/chapter-1451/>
30. Кошарна П.С. Оцінка стратегічної позиції підприємства / П. С. Кошарна // Моделювання регіональної економіки : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2014. – № 24 (2). – С. 94–106.
31. Кузик С.Н. Географія туризму: навч. посібн / Кузик С.П.. – К.: Знання, 2011. – 271 с.
32. Любинська І. Б. Оцінка кліматичних ресурсів Хмельницької області для організації рекреаційної діяльності / І. Б. Любинська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія / редкол.: В. Я. Брич, О. В. Заставецька, С. І. Іщук [та ін.]. – Тернопіль: Тайп, 2010. – Вип. 2 (28). – С. 256-260.
33. Любіцева О.О., Панкова О.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. — К.: «Альтерпрес», 2007. — 369 с.
34. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтерпрес, 2002. 436 с.
35. Мальська М.Я. Основи туристичного бізнесу : навч. посіб. / М.Я. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – С. 67.
36. Мальська М.П. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. / Мальська М.П., Худо В.В. / К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.

37. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посіб. / П. О. Масляк. – К.: «Знання», 2008. – 343 с.
38. Мельник А.Ф. Національна економіка: навч. посіб. / [А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович]. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
39. Міщенко Н.Г. Ресторанне господарство як канал збуту продукції АПК / Н.Г. Міщенко // Бізнесінформ. – 2014. – № 4. – С. 209–214.
40. Новодран О.В., Нікіпелова О.М., Беленький К.Е. Сучасний стан, вивченість та перспектива використання мінеральних вод Хмельницької області // Зб. наук. праць. - № 2. - К.: Видавництво Національної академії наук України, 2009.
41. Огієнко М.М., Огієнко А.В., Яценко Я.М. Аналіз та перспективні напрями розвитку туризму Миколаївщини. Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Економічні науки. 2018. № 2(11). С. 63–70.
42. Охота В. І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств готельної індустрії / В. І. Охота // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 5. – С. 46–49.
43. Паньків Н. Туристичні ресурси та їхні класифікації. Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки. 2014. № 2. С. 93–99.
44. Перспективи розвитку туризму Хмельницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourism-book.com/books/book42/chapter-1451/>
45. Погорелов. Ю.С. Стратегічне позиціонування підприємства: зміст поняття / Ю.С. Погорелов, К.І. Белоусова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 6 (68). – С. 95–101.
46. Примак Т.О. Стратегії позиціонування у теорії маркетингу [Електронний ресурс] / Т.О. Примак // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – Режим доступу : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
47. Природно-заповідний фонд Хмельниччини становить майже 15% території області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vsim.ua/Podii/prirodno-zapovidniy-fondhmelnichchini-stanovit-mayzhe-15--teritoriyi--69524.html>.

48. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 №324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. С. 180.
49. П'ятницька Г. Розвиток ресторанного господарства в Україні: структурні трансформації, фінансова стійкість підприємств, прогнози / Г. П'ятницька, О. Григоренко, В. Найдюк // Економіст. – 2013. – № 11. – С. 37–44.
50. Руська Р.В. Економетрика : навч. посіб. / Р.В. Руська. – Тернопіль : Тайп, 2012. – 224 с.
51. Санаторії та курорти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sankurort.ua/uk/sanatoriums
52. Симочко Г.В. Поняттєво-термінологічний апарат та підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2012. № 2. С. 78–84.
53. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу : навчальний посібник. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
54. Сокирник І.В. Стратегічні альтернативи розвитку закладів ресторанного бізнесу / І. В. Сокирник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 2, т. 2. – С. 237–242.
55. Стафійчук В. І. Проблеми використання біотичних рекреаційних ресурсів у туристичній галузі України / В. І. Стафійчук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля». – К., 2004.
56. Стафійчук В.І. Рекреалогія / Стафійчук В.І – К.: Альтерпрес, 2006 – 264 с.
57. Столяренко О.М. Поняття та види закладів ресторанного господарства / О.М. Столяренко, Н.П. Щербельова // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 4 (58). – С. 146 – 149. ISSN 1728-4236.
58. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. Посібник / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навч. літ-ри, 2007. – 312 с.

59. Хаєцький Г. С. Аквальні і водно-болотні антропогенні ландшафти Поділля: Автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.11 / Г. С. Хаєцький; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2006. – 20 с.
60. Хмельниччина туристична : історико-культурні, природногеографічні та економічні аспекти розвитку : [колективна монографія] / за ред. С.А. Копилова (гол. ред.), С.Е. Баженової (наук. ред.). – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. – Розд. 7. – С. 120-149.
61. Царенко І.Л., Величко С.П. Лабораторний практикум з основ безпеки життєдіяльності у середній школі // Наук. зап. - Вип. 60. - Серія: Пед. науки. - Кіровоград: КДПУ ім. В.Винниченка. - 2005. - Ч. 2. - С. 145-152.
62. Цьохла С. Ю. Трансформація рекреаційної діяльності та розвиток регіональних ринків курортно-рекреаційних послуг (методологія, аналіз і шляхи вдосконалення) / С.Ю. Цьохла. – Сімферополь: Таврія, 2008. – 352 с.
63. Черчик Л. М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційного природокористування в Україні / Л. М. Черчик // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6. – С. 180–186.
64. Черчик Л. М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні : монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2006. 352 с.
65. Яшина О.В. Особливості розвитку ресторанного господарства в Україні / О.В. Яшина. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tourlib.net/statti_ukr/yashyna.htm.